

V.G. Paleolog printre libertari

„V.G. Paleolog între libertari”: Steaua, nr. 5 / 2022, p. 5-8.

Adrian Tătăran

2022

Acest text n-ar fi fost posibil fără generozitatea lui André Paleologue, căruia îi mulțumesc pentru descoperirea figurii fascinante a lui V.G. Paleolog, dar mai ales pentru sprijin și atenție.

„Unul din cei mai mari poeți ai noștri, din cei mai delicați, din cei mai generoși, un prinț al cugetării și al artei, un prinț în înțelesul antic...”, așa-l descria, plin de admirație, publicistul libertar Panait Mușoiu pe Alexandru Macedonski într-un text publicat în 1901, în *Revista Ideei*, cea mai importantă tribună a gândirii anarhiste la acea vreme în România. Ne-au rămas doar câteva urme discrete ale acestei amiciții, care nu s-a rezumat, se pare, doar la schimbul de amabilități literare, ci a avut și alte înțelesuri și ramificații. Putem înțelege mai bine acest lucru dacă privim dincolo de cei doi „protagoniști”, către micile cercuri pe care aceștia le-au animat de-a lungul timpului, către apropierile, fugitive sau statornice, care adeseori le-au legat. Vom descoperi nu numai câteva asemănări distante, ci și destule puncte comune, destine care se întretaie, afinități personale și de idei, o lume cu tâlcuri proprii. Între tărâmul explorărilor poetice, patronat de Macedonski, și cel al luptei revoluționare, întruchipat de Mușoiu, s-a înfiripat o zonă de trecere, populată de figuri aparte. Ajunge să-l amintim aici pe originalul Mircea Demetriade, unul dintre cei mai statornici membri ai *Literatorului*, *causeur* scânteietor și o prezență nelipsită a cafenelelor boeme din București. Lui Panait Mușoiu îi trimitea spre publicare texte îndemnând la răsturnarea „altarelor” și a societății burgheze, dar și versuri închinat lui Vaillant și Caserio, anarhiști condamnați la moarte, ale căror procese făcuseră valvă în epocă: „Tâmpita burghezime se-ndeasă, vrând să-l vadă,/ Senalță eșafodul spre fund, posomorât;/ Cu fața zâmbitoare și pasul hotărât,/ Martirul Anarhiei străbate prin grămadă.” Alături de Mușoiu, participând la discuții înflăcărâte despre anarhism și revoluție, îl întrezărim pentru o clipă, într-un raport al Siguranței, pe un alt poet care citise la *Literatorul*: George Bacovia. Apreciat de Macedonski pentru versurile sale, Tudor Arghezi primea și el regulat *Revista Ideei*, fiind unul dintre corespondenții lui Mușoiu. Îi și mărturisise acestuia, în ajunul apariției revistei *Linia dreaptă*, că nădăjduia ca noua sa publicație să se înscrie în „direcțiunea geometrică a *Ideei* tale.”

*

Încă de timpuriu, din vremea peregrinărilor sale prin Europa, Panait Mușoiu își exprimase fascinația pentru toți acei revoluționari, inventatori, poeți, vagabonzi care, îndepărtându-se de rosturile obișnuite ale lumii, își urmau nestingheriți calea, trăind o viață îndrumată parcă de imboldul unor căutări singulare, greu de înțeles. Jules Vallès îi numise „refractari”, termen pe care publicistul anarhist a încercat să-l popularizeze traducând textul scriitorului francez, în 1897. Printre libertarii din Franța, mai ales printre cei cu preocupări artistice, o altă noțiune începuse însă să fie adoptată: „les endehors”; sau, în talmăcirea lui Mușoiu, „cei din nicio clică”, oameni care, neputând să trăiască după calapod, îmbrățișaseră o existență incertă, dar neîngrădită.

Dintre discipolii lui Macedonski care s-au aflat, în același timp, în preajma anarhistului Mușoiu, V.G. Paleolog se apropie poate cel mai mult de această descriere.

Adrian Marino l-a întâlnit în 1945 pe acest fantastic discipol al poetului, care i-a făcut o impresie memorabilă. Înfațișarea sa, de „un pitoresc deosebit și oarecum straniu”, statura masivă, barba răvășită, gesturile largi, vocea profundă, erau completate de un profil intelectual cel puțin la fel de impresionant. Fermecător, erudit, povestitor neîntrecut, V.G. Paleolog, își amintea criticul, se interesa de chestiunea sinesteziei și de „viitoarea fuziune a artelor”, de opera lui Brâncuși sau de muzica lui Erik Satie, făcând, în același timp, „figură de *gentleman farmer*” la moșia pe care o ținea la Corlate, în Dolj. Printr-o alăturare care nu e, poate, cu totul gratuită, portretul astfel creionat aduce aminte (de ce nu?) de figura lui Mihail Bakunin, faimos anarhist și revoluționar, copleșitor prin statura sa ieșită din comun, captivant prin însuflețirea și carisma sa.

La recomandarea unui prieten sefard craiovean, V.G. Paleolog îl citise în anii adolescenței pe un alt inspirator al libertarilor, Max Stirner, filozoful german al „individualismului anarhist”, redescoperit la începutul secolului al XX-lea, după o lungă perioadă de uitare. *Revista Ideei* a lui Panait Mușoiu, care avea numeroși abonați la Craiova a găzduit de-a lungul timpului mai multe texte dedicate lui Max Stirner. O traducere, azi pierdută, a *Unicului*, făcută de amicul editorului libertar, medicul Panait Zosîn, se pare că a circulat și ea o vreme în micile cercuri anarhiste. Răspândirea textelor lui Stirner printre tineri în epocă, îndelug deplânsă de criticul Dobrogeanu-Gherea, avea însă și alte surse decât

cele autohtone. În biblioteca lui V.G. Paleolog se găsea, de pildă, lucrarea lui Albert Lévy, *Stirner et Nietzsche*, apărută la Paris în 1904.

Ajuns la București la mai puțin de 20 de ani, V.G. Paleolog este luat sub aripa „craioveanului” Alexandru Macedonski, prieten al familiei. Participă la întâlnirile *Literatorului*, ceea ce explică și apropierea sa de socialistul Panait Mușoiu, un amic al poetului și al cercului simbolist. Împărtășind fără rezerve patosul anti-Hohenzollern al lui Macedonski, tânărul discipol, noaptea ucenic zețar la tipografia *Universului*, iar ziua devenit publicist debutant, va scrie și va tipări pe cont propriu un mic text polemic intitulat *Sfârșitul României: Insula Șerpilor și Ada Kaleh* – astăzi o raritate bibliofilă ca, de altfel, majoritatea scrierilor lui V.G. Paleolog. Inspirat poate și de figurile „anarhiștilor dinamitarzi”, adepți ai „propagandei faptului”, prezentați amplu în paginile revistei lui Mușoiu, tânărul va face o încercare nereușită de a spulbera caleașca regală. Cu Siguranța pe urme, dar ajutat de Macedonski, V.G. Paleolog părăsește țara via Constanța, îmbarcat clandestin ca fochist pe un vapor comercial. După câteva scurte escale la Palermo și Marsilia, ajunge în sfârșit la Paris, orașul mult visat al fugarilor și răzvrătiților însetați de libertate, de egalitate și de fraternitate. „Les anars” din Montmartre, iar apoi „les libertaires” din Montparnasse l-au primit cu simpatie pe acest fugar recomandat de Macedonski, o figură, de altfel, binecunoscută literaților anarhiști din Franța.

V.G. va intra în legătură și cu cei ce gravitau în jurul lui Jean Grave, supranumit (mai în glumă, mai în serios), „le pape de la rue Mouffetard”, stradă unde se găsea redacția *Les Temps Nouveaux*, cea mai importantă revistă anarhistă din Franța la acea vreme. De altfel, legăturile dintre anarhiștii din România și redacția *Les Temps Nouveaux* erau destul de strânse. În paginile publicației lui Grave apăreau ocazional texte trimise de apropiații lui Mușoiu, de pildă Iuliu Neagu, viitorul utopist și militant sindicalist, sau Dimitriu Matei. Jean Grave și Panait Mușoiu au corespondat multă vreme, iar articolele apărute în *Les Temps Nouveaux* erau adeseori preluate în *Revista Ideei*. Putem bănui cu oarecare îndreptățire, așadar, că Panait Mușoiu n-a fost cu totul străin de primirea călduroasă a tânărului V.G. de către anarhiștii din Paris.

Un timp, V.G. Paleolog a pendulat între atelierelor Falguière și La Ruche, astăzi celebre pentru că ofereau, la începutul secolului trecut, refugiu vremelnice boemei artistice, adesea libertar-cosmopolite. Astfel, l-a avut ca vecin pe Amedeo Modigliani care, la acea vreme, ucenicea în atelierul lui Brâncuși. Artistului i s-a părut probabil amuzant, își amintea V.G. Paleolog, să înlesnească întâlnirea a doi români tocmai la Paris. Tânărul craiovean avea totul pentru a-i place olteanului Brâncuși. În ciuda diferenței de vârstă, între maestrul din Montparnasse și libertarul clandestin de la acea dată s-a înfiripat o profundă complicitate și o prietenie statornică. Nu o dată, refugiat în atelierul conaționalului său, V.G. a putut scăpa de raziile poliției pariziene.

Grație lui Brâncuși, V.G. Paleolog îl va întâlni pe Erik Satie, muzicianul căruia îi va dedica mai târziu un eseu apărut în 1945. Acesta din urmă l-a introdus pe lângă Sâr Péladan, magul rosecruciat care-l fascinașe și pe Alexandru Macedonski. Amănuntul nu e lipsit de importanță, întrucât Joséphin Péladan, devenit bătrân înțelept, îi va insufla pasiunea pentru Leonardo da Vinci, pentru lumea „vinciană” de idei, simboluri și înțelesuri ascunse. Traducătorul în franceza modernă a scrierilor vinciene (1910) îi va stârni astfel lui V.G. Paleolog interesul pentru hermeneutică, inspirându-l să se apuce de traducerea *Tratatului despre pictură* în română. O primă ediție a apărut la București în 1947 (revăzută și reeditată în 1971), fiind precedată de o „Introducere”, publicată separat.

Nu mulți români s-au interesat de scrierile lui Leonardo da Vinci. În afară de V.G. Paleolog, singurul tentat de această veritabilă aventură intelectuală a fost, în mod oarecum neașteptat, Panait Mușoiu, care a publicat în 1934, pe vremea când Paleolog încă lucra la versiunea lui, o traducere începută în 1926. Deși Mușoiu nega existența vreunei înrâuriri în descoperirea scrierilor lui Leonardo da Vinci, punând totul pe seama unui pur „avânt sufletesc”, ne putem totuși întreba dacă între cei doi prieteni nu au existat, totuși, anumite schimburi și discuții legate de această temă; mai ales că, odată cu revenirea sa în țară, în anii '20, V.G. Paleolog reînnoșase legătura cu Panait Mușoiu, de care a rămas apropiat până la moartea acestuia, în 1944. De traducerile din Leonardo da Vinci cei doi s-au apucat, se pare, cam în aceeași perioadă. Ar rămâne de redescoperit corespondența întreținută, pare-se, în anii '30 – '40 de acești

doi marginali autentici și generoși, care au refuzat fără apel suficiența academică a epocii. Relațiile dintre Macedonski, Mușoiu și Paleolog nu ar trebui citite printr-o singură lentilă, fie ea intelectuală, literară sau politică. Niciuna dintre aceste dimensiuni nu poate explica, de una singură, o afinitate care nu pare să fi ținut decât într-un mod superficial (și punctual, atunci când a existat) de convergența ideilor. Putem intui, în schimb, o anumită potrivire morală, care i-a adus adeseori împreună, sau i-a făcut să parcurgă, în timpuri și geografii diferite, orizonturi intelectuale și existențiale asemănătoare. Poate că tocmai aici e de căutat cheia apropiierilor, într-o atitudine împărtășită, care i-a făcut să fie mereu niște „endehors”, figuri stranii și fascinante, croite parcă după măsurile altor lumi, mai generoase, mai încăpătoare. „Idealul nostru”, scria Mușoiu la un moment dat, este „de a trăi integri și de a face ca toate clipele ce le trăim să fie pline de existența noastră”; frază care descrie, într-un mod concentrat, tocmai această privire aparte.

Biblioteca Anarhistă

Adrian Tătăran
V.G. Paleolog printre libertari
„V.G. Paleolog între libertari”: Steaua, nr. 5 / 2022, p. 5-8.
2022

Preluat la 21.12.2022 de la <https://revisteaua.ro/>

ro.theanarchistlibrary.org